

*Козій І. С.,**кандидат юридичних наук,**керівник**Адвокатського бюро «Козій та партнери»*

ПОНЯТТЯ ТА ГРАДАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню питань, пов'язаних із визначенням поняття «громадське об'єднання», встановленням критеріїв їхньої класифікації.

Обґрунтовано, що визначення поняття «громадського об'єднання» орієнтовано на те, що: 1) це об'єднання (тобто цілісне явище, що склалося на основі з'єднання, поєднання певних елементів), учасниками якого можуть бути: а) фізичні особи; б) юридичні особи приватного права; 2) це «громадське» об'єднання, що детермінує такі його характеристики: суб'єктний характер – участь виключно фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права; змістовний характер – участь в об'єднанні виключно на добровільній основі; функціональний характер – участь виключно для реалізації конкретних цілей: захист прав і свобод, задоволення суспільних інтересів (наприклад, економічних, соціальних, культурних, екологічних тощо).

Визначено, що в спеціальному законі про громадські об'єднання можливо прослідкувати наявність таких критеріїв для класифікації громадських об'єднань: 1) за організаційно-правовою формою шляхом виділення: а) громадської організації (громадського об'єднання, яке засноване фізичними особами та членами якого виступатимуть фізичні особи); б) громадської спілки (громадського об'єднання, яке засноване юридичними особами приватного права, а членами виступатимуть юридичні особи приватного права та фізичні особи); 2) за ступенем правового регулювання шляхом виділення: а) громадських об'єднань, діяльність яких впорядковано положеннями законодавства про громадські об'єднання; б) громадських об'єднань, діяльність яких впорядковано положеннями спеціального законодавства (наприклад, політичні партії; релігійні організації); 3) за територію діяльності шляхом виділення: а) всеукраїнських (у разі наявності відокремлених підрозділів у більшості адміністративно-територіальних одиниць, а також підтвердження такого статусу у порядку, встановленому законом); б) місцевих (діяльність поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці або регіону); в) міжнародних громадських об'єднань (організація, яка має представництва в Україні та ще одній країні перебування).

Вказано на доцільність поєднання декількох критеріїв для класифікації громадських об'єднань з врахуванням черговості їх застосування.

Ключові слова: громадське об'єднання, громадська організація, юридична особа, релігійні організації, політичні партії, градація, ознаки.

Постановка проблеми. В останні роки спостерігається активна трансформація неурядового сектора та посилення ролі громадських об'єднань у всіх важливих сферах суспільного життя. Така участь набула особливої актуальності з початку впровадження в Україні воєнного стану. Громадські об'єднання

служать для держави належним тиловим щитом, за їх участі вдається вирішити питання з евакуацією людей із місцевостей, де точаться активні бойові дії; забезпечення першочергових потреб людей продуктами харчування, ліками, теплим одягом та ін.; рятування тварин; відновлення та відбудови України. Таким чином, останні події в державі створили умови переходу участі інституту громадянського суспільства в державі від в основному такої, що мала функцію контрольної, до партнерських відносин, що породжує актуальність дослідження обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу склали доктринальні висновки, яких зроблено провідними вченими в сфері адміністративного права, зокрема такими, як: В.Б. Авер'яновим, Н.І. Білак, Ю.П. Битяком, Н.П. Гаєвою, М.В. Ковалів, В.К. Колпаковим, О.В. Кузьменком, С.В. Ківаловим, М.В. Менджул, Б.В. Чернявською та іншими. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання діяльності громадських об'єднань та здійснення їх градації потребують наукового осмислення.

Метою статті є висвітлення питань, пов'язаних із визначенням поняття «громадське об'єднання», встановленням критеріїв їхньої класифікації.

Виклад основного матеріалу. На конституційному рівні визначено право громадянина України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації з метою: здійснення захисту своїх прав і свобод; задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів (за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей) [1].

На нормативному рівні встановлено, що громадське об'єднання є добровільним об'єднанням фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для цілей здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів [2].

Вказане визначення громадського об'єднання орієнтовано на те, що:

– це об'єднання (тобто цілісне явище, що склалося на основі з'єднання, поєднання певних елементів [3]), учасниками якого можуть бути: а) фізичні особи (людина, яка наділена відповідним рівнем правосуб'єктності); б) юридичні особи приватного права (організація, створена на підставі установчих документів та яка діє на підставі модельного статуту і зареєстрована в порядку, визначеному законом) [4];

– це «громадське» об'єднання, що детермінує такі його характеристики: суб'єктний характер – участь виключно фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права; змістовний характер – участь в об'єднанні виключно на добровільній основі; функціональний характер – участь виключно для

реалізації конкретних цілей: захист прав і свобод, задоволення суспільних інтересів (наприклад, економічних, соціальних, культурних, екологічних тощо).

Що стосується здійснення градації громадських об'єднань, то первинно слід вказати на наступні конституційні положення, які можуть бути використані при встановленні видової приналежності громадських об'єднань, а саме: формулювання положень ст. 35 «Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави», що дає підстави стверджувати про визнання на конституційному рівні такого різновиду громадських об'єднань як релігійні організації; формулювання положень ст. 36 «...право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації», що дає підстави стверджувати про виокремлення та розрізнення громадських об'єднань та політичних партій; формулювання положень ст. 36 «Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності» [1], що вказує на окреме значення такої громадської організації як професійна спілка. Таким чином, на конституційному рівні розмежовано громадські об'єднання, громадські організації, політичні партії, релігійні організації та професійні спілки як громадські організації.

Таким чином, аналіз конституційних норм, якими регламентовано права громадян на об'єднання, свідчить про розмежування громадських об'єднань, громадських організацій, політичних партій, релігійних організацій та професійних спілок як громадських організацій.

У Законі України «Про громадські об'єднання» [2] можливо прослідкувати наявність таких критеріїв для класифікації громадських об'єднань:

1) за організаційно-правовою формою шляхом виділення:

а) громадської організації (громадського об'єднання, яке засноване фізичними особами та членами якого виступатимуть фізичні особи);

б) громадської спілки (громадського об'єднання, яке засноване юридичними особами приватного права, а членами виступатимуть юридичні особи приватного права та фізичні особи);

2) за ступенем правового регулювання шляхом виділення:

а) громадських об'єднань, діяльність яких впорядковано положеннями законодавства про громадські об'єднання;

б) громадських об'єднань, діяльність яких впорядковано положеннями спеціального законодавства (наприклад, політичні партії [5]; релігійні організації [6]);

3) за територією діяльності шляхом виділення:

а) всеукраїнських (у разі наявності відокремлених підрозділів у більшості адміністративно-територіальних одиниць, а також підтвердження такого статусу у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [7]);

б) місцевих (діяльність поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці або регіону);

в) міжнародних громадських об'єднань (організація, яка має представництва в Україні та ще одній країні перебування).

На доктринальному рівні, громадські об'єднання можуть бути класифіковані на підставі:

1) віку, досягши якого дозволяється бути членом об'єднання громадян, виділяються: а) громадські організації дорослого населення, б) молодіжні; в) дитячі громадські організації [8];

2) організаційних властивостей об'єднань громадян, виділяються: а) масові об'єднання громадян (політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, добровільні товариства, професійні спілки, благодійні організації); б) органи громадської самодіяльності (народні дружини з охорони громадського порядку); в) органи громадського самоврядування (ради і колективи мікрорайону, будинкові, вуличні комітети) [9].

Доцільним є поєднання декількох критеріїв для класифікації громадських об'єднань з врахуванням черговості їх застосування. Наприклад, первинно громадське об'єднання може бути утворено як громадська організація, діяльність якої впорядковано профільним законодавством та яка функціонує у межах декількох адміністративно-правових одиниць.

Висновки. У статті висвітлено питання, пов'язані із визначенням поняття «громадське об'єднання», встановленням критеріїв їхньої класифікації.

Зазначено, що на нормативному рівні встановлено, що громадське об'єднання є добровільним об'єднанням фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для цілей здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

Обґрунтовано, що в спеціальному законі про громадські об'єднання можливо прослідкувати наявність таких критеріїв для класифікації громадських об'єднань: 1) за організаційно-правовою формою шляхом виділення: а) громадської організації; б) громадської спілки; 2) за ступенем правового регулювання шляхом виділення: а) громадських об'єднань, діяльність яких впорядковано положеннями законодавства про громадські об'єднання; б) громадських об'єднань, діяльність яких впорядковано положеннями спеціального законодавства (наприклад, політичні партії; релігійні організації); 3) за територією діяльності шляхом виділення: а) всеукраїнських; б) місцевих; в) міжнародних громадських об'єднань.

Література:

- Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
- Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
- Академічний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/ob.jednannja>.
- Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text=%D1%84%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96+%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8#w1_1
- Про політичні партії: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2365-14/page2>
- Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
- Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
- Колпаков В. К Адміністративне право України : Підручник. 2-ге видання. К. : Юрінком Інтер, 2000. 752 с. С. 170.
- Адміністративне право України: підручник для студентів ВНЗ юрид. спец. / [Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. Н. Гарашук та ін.]; під ред. проф. Ю. П. Битяка. [2-е вид, переробл. і доп.]. Харків: Право, 2003. 576 с.

Kozii I. Concept and classification of public associations

Summary. The article is devoted to the coverage of issues related to the definition of the concept of "public association", establishing the criteria for their classification.

It is substantiated that the definition of the concept of "public association" is focused on the fact that: 1) it is an association (i.e. a holistic phenomenon formed on the basis of a connection, a combination of certain elements), the participants of which can be: a) natural persons ; b) legal entities under private law; 2) it is a "public" association, which determines its following characteristics: subject nature – participation of only natural persons and/or legal entities under private law; meaningful nature – participation in the association is exclusively voluntary; functional nature – participation exclusively for the realization of specific goals: protection of rights and freedoms, satisfaction of public interests (for example, economic, social, cultural, environmental, etc.).

It was determined that in the special law on public associations it is possible to monitor the presence of the following criteria for the classification of public associations: 1) by organizational and legal form by selecting: a) a public organization (a public association founded by

individuals and whose members natural persons will perform); b) a public union (a public association founded by legal entities under private law, and the members will be legal entities under private law and natural persons); 2) by the degree of legal regulation by selecting: a) public associations whose activities are regulated by the provisions of the legislation on public associations; b) public associations, the activities of which are regulated by provisions of special legislation (for example, political parties; religious organizations); 3) for the territory of activity by selecting: a) all-Ukrainian (in the case of the presence of separate subdivisions in most administrative-territorial units, as well as confirmation of such status in accordance with the procedure established by law); b) local (activity extends to the territory of the corresponding administrative-territorial unit or region); c) international public associations (an organization that has representative offices in Ukraine and another host country).

The expediency of combining several criteria for the classification of public associations, taking into account the sequence of their application, is indicated.

Key words: public association, public organization, legal entity, religious organizations, political parties, gradation, signs.